

УДК 94(477)"17–18"

DOI 10.31654/2520-6966-2018-10i-92-97-106

К. О. Солдатова

старший науковий співробітник відділу археології Національного історико-культурного заповідника "Гетьманська столиця"

**Батуринська сотня як військово-адміністративна
одиниця Ніжинського полку в XVII та XVIII ст.**

У статті розглядається історія розвитку Батуринської сотні як військово-адміністративної одиниці доби Гетьманщини. В умовах розвитку сучасної української історичної науки сотня не стала поки що окремим об'єктом спеціального дослідження. Подано коротку характеристику розвитку батуринського краю в період Київської Русі та литовсько-польської доби. Як визначає автор, поява міста Батурина напряму пов'язана із Деулінським перемир'ям та будівництвом фортеці на цій території у XVII ст. Автор аналізує історію утворення сотні під час визвольної боротьби Б. Хмельницького. У праці залучено опубліковані та архівні матеріали, на основі яких проводиться характеристика різних сфер життя військово-адміністративної одиниці. Завдяки їм, автор встановлює населені пункти, що входили до складу Батуринської сотні. Також у роботі розглянуто статистичні джерела, за якими визначено кількість мешканців сотні у різні роки. Окремо автор аналізує економічне становище населення адміністративної одиниці, визначає найбільш поширені галузі виробництва. В результаті автор приходить до висновку, що Батуринська сотня мала особливий статус у складі Ніжинського полку, бо довгий час в сотенному центрі – місті Батурині, розміщувалася гетьманська столиця. Тому місцева адміністрація мала право підпорядковуватися гетьману та Генеральній військовій канцелярії напряму. Козаки Батуринської сотні склали окрему військову одиницю при гетьмані. Припинила існування сотня у 1782 році, що було пов'язано з ліквідацією гетьманського управління.

Ключові слова: Деулінське перемир'я, фортеця, Ніжинський полк, сотня, гетьманська столиця, козаки, селяни, духовенство.

Останнім часом все більше з'являється праць, що присвячені вивченню окремих адміністративних одиниць доби Гетьманщини – історії становленню міст, містечок та сіл, їх самоврядуванню, особливостям економічного розвитку населених пунктів, особливостям їх демографічного розвитку. Тому на часі буде актуально розглянути історію Батуринської сотні Ніжинського полку, яка довгий час мала

статус "столичної сотні". У даній статті мова піде про історію розвитку Батуринської сотні у XVII–XVIII ст. Поки що дана сотня не стала об'єктом спеціального дослідження. Однак питання розвитку Батуринської сотні розглядали у своїх працях історики протягом XIX–XXI ст. Уперше історія сотні була докладно представлена у праці О. Лазаревського "Опис Старої Малоросії" [1, с. 252–267]. Дослідник описав місто Батурин, історію розвитку сотенних сіл, сотенну старшину. Потім Батуринську сотню розглядали в своїх працях: В. Мякотін [2, с. 140–179], В. Романовський [3, с. 4–15], В. Борисенко [4, с. 184, 217] – характеризували соціально-економічний розвиток населених пунктів сотні. Н. Василенко з'ясовувала питання приватно-спадкового та рангового землеволодіння гетьманів та козацької старшини сотні в межах Ніжинського полку [5, с. 41–55]. В. Дядиченко дослідив особливості сотенного управління [6, с. 249–281]. В умовах розвитку сучасної історичної науки до характеристики різних аспектів соціально-економічного життя Батуринської сотні долучилися: І. Ситий [7, с. 65–73], М. Терех [8, с. 400–428], Ю. Мицик та І. Тарасенко [9, с. 364–372], С. Токарев [10, с. 98–131], Н. Саєнко [11, с. 115–122], М. Хармак [12, с. 225–228], С. Павленко [13, с. 145–166].

Мета статті – розглянути історію становлення сотні, конкретні аспекти, що вплинули на розвиток Батуринської сотні як військово-адміністративної одиниці Ніжинського полку, залучивши вже опубліковані матеріали та проаналізувавши ще неопубліковані архівні справи XVII–XVIII ст.

Як відомо, територія сотні була заселена ще в період Київської Русі. Археологи фіксують у XII–XIII ст. на території Батурина давньоруське городище. Також знахідки давньоруської кераміки, поширеної на площі понад 30 га, дозволяють стверджувати, що тут існував досить значний населений пункт [14, с. 237–242].

Відродження батуринського краю відбувається у часи переходу Чернігово-Сіверщини до складу Речі Посполитої. Великий поштовх до утворення міста надає Деулінське перемир'я 1618 р. У 1625 р. розпочали будівництво батуринської фортеці. У квітні 1625 р. – новгород-сіверський та ніжинський капітан Щасний Вишель (що займався заселенням пусток за дорученням короля у Сіверському краї), іменував осадчим Батуринської фортеці Матея Стахурського. Він отримав для поселенців 14-річний термін слободи, а також інші пільги якими користувалися новоосаджувальні королівські міста, наприклад Ніжин. Тоді в Батуринській волості згадуються поселення: Обмачево, Тростянка, Пальчики, Митченки та Красне [15, с. 816]. З 1630-х років, як визначає П. Кулаковський, Батурин з огляду на вигідне географічне

розташування стає колонізаційним опорним пунктом, осередком концентрації урядових та козацьких військ [16, с. 260–261]. У 1630-х Батурин відійшов до власності стародубському старості Павлові Тризні. У 1632 р. Батуринський замок спалено путивльськими ратними людьми під час Смоленської війни. Але відновлення його відбулося одразу після війни, і у 1635 р. – це вже знову був значний населений пункт, який тоді пожалувано Єжи Оссолінському. На той час у Батуринській волості також згадуються: Обмачево, Пальчики, Митченки та Красне. У 1643 р. Батурин отримав привілей на звільнення місцевих купців від мит (мостового, гребельного та ін.) і прикордонних оплат на всіх сухопутних і водних шляхах терміном на 20 років, що сприяло подальшому розвитку міста [17, с. 18–22].

Далі розвиток батуринського краю пов'язано з національно-визвольною боротьбою українського народу. У той час утворюється сотня під час визвольних змагань Б. Хмельницького, у 1648 р. Вперше згадується в документах 1649 р. у складі Чернігівського полку – за Реєстром Війська Запорізького, який було укладено за умовами Зборівського договору. Тоді Батуринська сотня налічувала 99 козаків на чолі зі Степаном Окшою. У 1652 р. сотня перейшла до складу Ніжинського полку, який протягом двох століть був одним із найбільших в Україні територіально та чисельно [18, с. 93–100]. Далі сотня описується у Присяжних книгах 1654 р. Там згадуються села Красне, Митченки та Обмачево і місто Батурин. В описі докладно представлено місцеву адміністрацію: сотник Сава Мишуренко (Савелій Михайлов), писар Іван Петров, осавул Семен Мачюльський, хорунжий Улас Проценко, 27 отаманів, 4 старости, 1 бурмістр. А також 640 козаків (зі всієї сотні – з Батурина і сіл) та 715 міщан, разом 1391 особа [19, с. 229–243].

Подальший розвиток сотні пов'язаний із заснуванням у 1669 р. у місті гетьманської столиці. Кордони сотні були несталими і змінювалися протягом XVII–XVIII ст. За Генеральним описом Лівобережної України у другій половині XVIII ст. у складі сотні перебували такі населені пункти: місто Батурин, села Атюша, Красне, Ксензівка (нині село Поліське), Мельня, Митченки, Обмачево, Пальчики, Синявка, Тростянка, Фастівці та хутори – Дубовицький, Михайлівський, Поросюдський, Скритнівський [20, с. 39]. До нашого часу більшість населених пунктів продовжують існувати, але тепер вони перебувають у межах 5 районів (Бахмацький, Борзнянський, Коропський, Конотопський та Кролевецький) двох областей – Сумської та Чернігівської.

Чинниками формування меж сотні на той час було землевпорядкування гетьманів та козацької старшини. На думку дослідниці О. Васильєвої, в більшості вони розміщувалися біля Батурина чи в навколишніх

полках і з'єднувалися з містом водними артеріями [21, с. 462] У період гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи на території сотні виник Обмачівський "дворець", до складу якого входили рангові (державні) гетьманські села та землі, які знаходилися в межах адміністративної одиниці. Тому економіка сотенних сіл переважно формувалася під впливом запитів з гетьманського двору. Так, наприклад, за описом Генеральної військової канцелярії 1747 року, в селі Обмачево були: "лани, ниви, сінокоси, рибні ловлі, худоба, птиця", які мали забезпечувати потреби гетьманського господарства [22, арк. 4]. Також у розглянутому населеному пункті згадуються такі незвичні професії як "вовкогони", тобто мисливці [23, с. 26–40]. Часто, крім старшинських володінь, у сотенних селах розміщувалися і маєтності мешканців з сотенного центру – міста Батурина. Наприклад, батуринський козак Григорій Бутко в другій половині XVIII ст., за Описом Новгород-Сіверського намісництва, був власником замиського хутора в напрямку с. Обмачева. У такій замиській садибі зручно було розмістити господарство чи виробництво, щоб було більш складніше зробити в межах самого міста [24, с. 412].

На той час у Батуринській сотні проживали різні стани: козаки, селяни, підсусідки (колишні рядові козаки, селяни чи міщани, котрі якимось чином втратили своє господарство й перейшли жити в двори до заможних господарів), духовні особи, міщани (ремісники, торговці). Як згадувалося вище, за Присяжними книгами 1654 р., в Батурині нараховувався 1391 мешканець. За Переписною книгою 1666 р. кількість батуринських дворів складала 365 (в одному дворі могло мешкати декілька родин). Шляхом математичних розрахунків дослідник С. Павленко визначив приблизну кількість населення Батурина в 1666 р. – 3175 мешканців обох статей [25, с. 39–41]. У місті, за підрахунками С. Павленка, найбільше проживало у часи гетьмана Івана Мазепи – близько 7–8 тисяч. Але сотенний центр повністю було зруйновано у 1708 р. Відродження Батурина відбулося в часи гетьмана Кирила Розумовського, тому це посприяло збільшенню кількості мешканців сотні. За підрахунками Н. Саєнко, за Подвірною книгою володінь гетьмана Розумовського, у 1750 р. у місті проживало 1116 осіб [26, с. 39–47]. За сповідними розписами 1757 р. у місті Батурині проживало 2623 особи [27, арк. 10–365]. За сповідними розписами, наприкінці XVIII ст. у Батурині вже було 3585 мешканців [28, арк. 362–906]. Люди селилися як і на території фортеці, так і за межами міських укріплень – посаді, подолі, неукріпленому передмісті, хуторах і різних замиських садибах. Навколо Батурина сотенні села були також у другій половині XVIII ст. переважно із кількістю населення – більше однієї

тисячі – Обмачево, Красне, Митченки [29], [30], [31]. Безперечно, на кількість мешканців на той час у населених пунктах впливало і розміщення на території сотні дороги – "Батуринського шляху". Населення Батуринської сотні часто від гетьманської адміністрації отримували різноманітні привілеї. Наприклад, у 1726 р. пушкарі Батуринської сотні були звільнені від сплати консистенських зборів [32, арк. 1–4].

У межах Батуринської сотні знаходилися родючі ґрунти. Але їх незавжди вистачало для вирощування зернових (овесу, пшениці, жита), тому крім землеробства мешканці активно займалися промислами – бджолярством, млинарством, рибальством. Також значний дохід населення сотні мало від винокуріння, тобто виробництва горілки. У селі Пальчики мешканці, наприклад, ще й спеціалізувалися на вирощуванні тютюну. Крім цього, в сотні розвивалися різні галузі ремісничого виробництва. У джерелах згадуються: кравці, ткачі, шевці, кушніри, гончарі, бондарі, палубники, ковалі, роговики та інші [33, с. 5–29]. Можна було тоді навіть зустріти у батуринському краї непоширене ремесло – плетіння корзин із лози. За Описом Новгород-Сіверського намісництва, таке виробництво тоді було у хуторі батуринського комісара Занкевича, неподалік від села Осіч [34, с. 412–413].

Традиційно справами сотні опікувався сотенний уряд. Батуринський сотенний уряд вилучався з-під юрисдикції Ніжинської полкової адміністрації і підлягав безпосередньо під управління гетьмана та Генеральної військової канцелярії. Козаки сотні переважно несли службу при гетьману та складали окрему військову одиницю. На чолі сотні був сотник. На нього покладалися адміністративні, військові та судові функції. Як зазначає історик В. Дядиченко, батуринський сотник займав особливе місце у владній ієрархії. Його найчастіше відправляли з різними дипломатичними дорученнями, йому довіряли розслідування важливих справ поза межами сотні. Наприклад, у 1701 р. батуринський сотник як "чрезвычайна особа" розбирав на місці суперечки між сільською громадою с. Піддубки та Густинським монастирем [35, с. 261]. Також багато обов'язків покладалося і на сотенну батуринську старшину – писаря, осавула, хорунжого та городового отамана. Сотенний писар очолював діловодство, а хорунжий та осавул виконував різні військово-адміністративні функції. Городовий отаман виступав помічником сотника. У сотенних селах козаки об'єднувалися у курені, які очолював курінний отаман, традиційно вони відали військовими справами куреня. Сотенна старшина часто мала і значні маєтності в межах сотні. Сотенний уряд опікувався різними ланками суспільного життя – вів списки козаків, наглядав за сотенною артилерією, спорядженням та озброєнням козаків, відрядженням у

походи, організацією оборони території, ремонт шляхів та переправ на р. Сейм, попереднє розслідування судових справ, винесення рішень у майнових справах тощо. У Ф. 51 Генеральної військової канцелярії ЦДІАК України збереглося багато справ, які розкривають особливості відносин сотенної старшини з місцевим населенням. Наприклад, батуринський сотник Федір Стожко та Іван Лавриненко (сільський отаман), зловживали своїми посадовими обов'язками і селяни села Красного звинуватили їх у 1725 р. у хабарництві, привласненні громадських грошей і неправильному розподілі повинностей, використанні праці козаків в особистому господарстві [36, арк. 1–7].

Припинила існування сотня у 1782 р. з ліквідацією полково-сотенного устрою Гетьманщини та запровадженням у Батурині волості у складі Конотопського повіту Чернігівської губернії.

Література

1. Лазаревський О. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Киев, 1893. Т. 2: Полк Нежинский. 552 с.
2. Мякотин В. Очерки социальной истории Украины в XVII–XVIII вв. Прага, 1926. Т. 1. Вып. 3. 217 с.
3. Романовський В. Документ до історії державного скарбу давньої Гетьманщини. *Український археографічний збірник*. Київ, 1930. Т. 3. С. 4–15.
4. Борисенко В. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. Київ, 1995. 263 с.
5. Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка / под ред. Н. Василенко. Чернигов, 1900. 418 с.
6. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ, 1959. 531 с.
7. Ситий І. Батурин у першій чвертві XVIII ст. *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 65–73.
8. Терех М. Промисловість Батурина доби Кирила Розумовського (XVIII–XIX ст.). *Батуринська старовина: збірник наукових праць, присвячений 300-літтю Батуринської трагедії*. Київ, 2008. С. 400–428.
9. Мищик Ю., Тарасенко І. З опису Батуринської сотні О. М. Лазаревського. *Сіверянський літопис*. 2014. № 6. С. 364–372.
10. Токарєв С. Козацька старшина Ніжинського полку у другій половині XVII–XVIII ст.: дис. ... канд. іст. наук. Чернігів, 2015. 191 с.
11. Саєнко Н. Козацькі родини Батурина другої половини XVIII ст. за даними Генерального опису Лівобережної України. *Краєзнавство*. 2016. № 1–2. С. 115–122.
12. Хармак М. Винокурний промисел Батурина у XVII–XVIII ст. *Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр.* Київ–Глухів, 2016. Вип. 9. С. 225–228.
13. Павленко С. Військо Карла XII на півночі України. Київ, 2017. 510 с.

14. Коваленко В., Ситий Ю. Давньоруський Батурин. *Наукові записки з української історії*: зб. наук. ст., присвячений пам'яті В. Сєдова. Переяслав-Хмельницький, 2005. Вип. 16. С. 237–242.
15. Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. Санкт-Петербург, 1878. Т. 10. С. 816.
16. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648). Київ, 2006. С. 260–261.
17. Батурин: сторінки історії: збірник документів і матеріалів / редколегія О. Коваленка та ін. Вид. 2-ге, допов. Чернігів, 2012. 882 с.
18. Мамалага В. До питання про територіально-адміністративне перепідпорядкування Батуринської сотні у 50-ті роки XVII ст. *Конотопські читання*: збірник публікацій за результатами Конотопських читань. Конотоп, 2015. Вип. 6. С. 93–100.
19. Присяжні книги 1654 р. Білоцерківський та Ніжинський полки / упоряд. Ю. Мицик та інші. Київ, 2003. 350 с.
20. Генеральний опис Лівобережної України. Показчик населених пунктів / під редакцією І. Булеча. Київ, 1959. 185 с.
21. Васильєва О. Шептаківська волость в рамках комплексу гетьманських рангових маєтностей (друга половина XVII–XVIII ст.). *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2014. Вип. 18. С. 459–474.
22. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 11242. 4 арк.
23. Sergey I. Degtyarev. Materials for the History of the Human Settlements of "Baturyn County": Hamlet (Selo) Obmachev and Township (Mestechko) Novye Mliny. *Gardarika*. 2016. Vol. (6), Is. 1. P. 26–40.
24. Федоренко П. Опис Новгород-Сіверського намісництва. Київ, 1931. 593 с.
25. Павленко С. Перепис Батурина 1666 року. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2008. № 3. С. 39–41.
26. Саєнко Н. Соціальна топографія Батурина другої половини XVIII ст. (за матеріалами Рум'янцевського опису). *Сіверянський літопис*. 2017. № 6. С. 39–47.
27. ДАЧО. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 1518. 365 арк.
28. ДАЧО. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 472. 906 арк.
29. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 1. Спр. 55. 1034 арк.
30. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 1. Спр. 56. 1130 арк.
31. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 1. Спр. 57. 1122 арк.
32. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 2086. 4 арк.
33. Переписні книги 1666 року / упоряд. В. Романовський. Київ, 1933. 423 с.
34. Федоренко П. Опис Новгород-Сіверського намісництва. Київ, 1931. 593 с.
35. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ, 1959. 531 с.
36. ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 2064. 7 арк.

References

1. Lazarevskii O. Opisanie staroi Malorossii. Materialy dlia istorii zaseleniia, zemlevladieniia i upravleniia. – T. 2: Polk Nezhynskii. – Kiev, 1893. – 552 s.
2. Miakotin V. Ocherki sotsialnoi istorii Ukrainy v XVII – XVIII vv. – Praha, 1926. – Tom 1. – Vypusk 3. – 217 s.
3. Romanovskiy V. Dokument do istorii derzhavnogo skarbu davnoi Hetmanshchyny // Ukrainskiy arkhеоhrafichnyi zbirnyk. – Kyiv, 1930. – T. 3., – S. 4–15.
4. Borysenko V. Sotsialno-ekonomichni rozvytok Livoberezhnoi Ukrainy v druhii polovyni XVII st. – Kyiv, 1995. – 263 s.
5. Heneralnoe sledstvie o maetnostiakh Nezhynskoho polka / [pod. red. N. Vasylenko]. – Chernyhov, 1900. – 418 s.
6. Diadychenko V. Narysy suspilno-politychnoho ustroiu Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVII – pochatku XVIII ct. – Kyiv, 1959. – 531 s.
7. Sytyi I. Baturyn u pershii chetverti XVIII st. // Siverianskyy litopys. – 1995. – № 1. – S. 65–73.
8. Terekh M. Promyslovist Baturyna doby Kyryla Rozumovskoho (XVIII – XIX st.) // Baturynska starovyna. Zbirnyk naukovykh prats, prysviachenyi 300-littiu Baturynskoi trahedii. – Kyiv, 2008. – S. 400 – 428.
9. Mytsyk Yu., Tarasenko I. Z opysu Baturynskoi sotni O. M. Lazarevskoho // Siverianskyy litopys. – 2014. – № 6. –S. 364–372.
10. Tokariiev S. Kozatska starshyna Nizhynskoho polku u druhii polovyni XVII–XVIII st. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk. – Chernihiv, 2015. – 191 s.
11. Saienko N. Kozatski rodyny Baturyna druhoi polovyni XVIII st. za danymy Heneralnoho opysu Livoberezhnoi Ukrainy // Kraieznavstvo. – 2016. – № 1–2. – S. 115–122.
12. Kharmak M. Vynokurnyi promysel Baturyna u XVII–XVIII st. // Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats. – Kyiv-Hlukhiv, 2016. – Vypusk 9. – S. 225–228.
13. Pavlenko S. Viisko Karla XII na pivnochi Ukrainy. – Kyiv, 2017. – 510 s.
14. Kovalenko V., Sytyi Yu. Davnoruskyy Baturyn // Naukovi zapysky z ukraïnskoi istorii. Zbirnyk naukovykh statei, prysviachenyi pamiatii V. Siedova. – Vypusk 16. – Pereiaslav-Khmelynyskyy, 2005. – S. 237–242.
15. Akty, otnosiashchiesia k istorii Zapadnoi Rossii, sobrannyye i izdannyye arkhеоhrafycheskoi komissiiie. – SPb, 1878. – Tom 10. – S. 816.
16. Kulakovskiy P. Chernihovo-Sivershchyna u skladi Rechi Pospolytyi (1618–1648). – Kyiv, 2006. – S. 260–261.
17. Baturyn: storinky istorii: Zbirnyk dokumentiv i materialiv / [redkolehiia O. Kovalenka ta in]. – Vydannia 2-e, dopovnene. – Chernihiv, 2012. – 882 s.
18. Mamalaha V. Do pytannia pro terytorialno-administratyvne perezpidporiadkuvannia Baturynskoi sotni u 50-ti roky XVII st. // Konotopski chytannia: Zbirnyk publikatsii za rezultatamy Konotopskyykh chytan. – Vypusk 6. – Konotop, 2015. – S. 93–100.
19. Prysiazhni knyhy 1654 r. Bilotserkivskyy ta Nizhynskyy polky [Tekst] / uporiadnyk Yu. Mytsyk ta inshi – Kyiv, 2003. – 350 s.

20. Heneralnyi opys Livoberezhnoi Ukrainy. Pokazhchyk naselenykh punktiv. / [pid redaktsiieiu I. Bulecha]. – Kyiv, 1959. – 185 s.
21. Vasylieva O. Sheptakivska volost v ramkakh kompleksu hetmanskykh ranhovykh maietnostei (druga polovyna XVII – XVIII st.) // Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy. – 2014. – Vypusk 18. – S. 459–474.
22. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 3, spr. 11242, 4 ark.
23. Sergey I. Degtyarev . Materials for the History of the Human Settlements of "Baturyn County": Hamlet (Selo) Obmachev and Township (Mestechko) Novye Mliny // Gardarika, 2016 – Vol. (6), Is. 1. – R. 26–40.
24. Fedorenko P. Opys Novhorod-Siverskoho namisnytstva. – Kyiv, 1931. – 593 s.
25. Pavlenko S. Perepys Baturyna 1666 roku // Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura. – 2008. – № 3. – S. 39–41.
26. Saienko N. Sotsialna topohrafiia Baturyna druhoi polovyny XVIII st. (za materialamy Rumiantsevskoho opysu) // Siverianskyi litopys – 2017. – № 6. – S. 39–47.
27. DACHO, f. 679, op. 1, spr. 1518, 365 ark.
28. DACHO, f. 679, op. 1, spr. 472, 906 ark.
29. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 1, spr. 55, 1034 ark.
30. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 1, spr. 56, 1130 ark.
31. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 1, spr. 57, 1122 ark.
32. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 3, spr. 2086, 4 ark.
33. Perepysni knyhy 1666 roku / uporiadnyk V. Romanovskyi – Kyiv, 1933. – 423 s.
34. Fedorenko P. Opys Novhorod-Siverskoho namisnytstva. – Kyiv, 1931. – 593 s.
35. Diadychenko V. Narysy suspilno-politychnoho ustroiu Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVII – pochatku XVIII st. – Kyiv, 1959. – 531 s.
36. TsDIAK Ukrainy, f. 51, op. 3, spr. 2064, 7 ark.

К. А. Солдатова

старший научный сотрудник отдела археологии
Национального историко-культурного заповедника "Гетманская столица"

**Батуринская сотня как военно-административная единица
Нежинского полка в XVII и XVIII веках**

В статье рассматривается история развития Батуринской сотни как военно-административной единицы эпохи Гетманщины. В условиях развития современной украинской исторической науки сотня не стала пока что отдельным объектом специального исследования. Дана краткая характеристика развития батуринского края в период Киевской Руси и литовско-польского периода. Как определяет автор, появление города Батурина напрямую связано с Деулинским перемирием и строительством крепости в XVII в. Автор анализирует историю образования сотни во время освободительной борьбы Богдана Хмельницкого. В работе использованы опубликованные и архивные материалы, на основе которых проводится характеристика различных сфер жизни военно-административной единицы. Благодаря им,

автор устанавливает населенные пункты, входившие в состав Батуринской сотни. Также в работе рассматриваются статистические источники, по которым определено количество жителей сотни в разные годы. Отдельно автор анализирует экономическое положение населения административной единицы, определяет наиболее распространенные отрасли производства. Также в статье рассмотрены особенности местного сотенного управления. В результате автор приходит к выводу, что Батуринская сотня имела особый статус в составе Нежинского полка. Потому что долгое время в сотенном центре – городе Батурине, размещалась гетманская столица. Поэтому местная администрация имела право подчиняться гетману и Генеральной военной канцелярии напрямую. Казаки Батуринской сотни составляли отдельную военную единицу при гетмане. Прекратила существование сотня в 1782 году, что было связано с ликвидацией гетманского управления.

Ключевые слова: Деулинское перемирие, крепость, Нежинский полк, гетманская столица, сотня, казаки, крестьяне, духовенство.

K. A. Soldatova

National Historical and Cultural Reserve "Hetman's Capital";

Position: senior researcher of archeology

Baturyn sotnya as a military-administrative unit of the Nizhyn regiment in the 17-th and 18-th centuries

The article deals with the history of the development of Baturyn sotnya as a military-administrative unit of the Hetmanate. In the conditions of the development of modern Ukrainian historical science, sotnya did not become as yet a separate object for special research. A brief description of the development of the Baturyn region during the period of Kyiv Rus and the Lithuanian-Polish period is presented. According to the author, the appearance of the city of Baturyn is directly related to the Truce of Deulino and the construction of a fortress in this area in the 17-th century. The author analyzes the history of the formation of sotnya during the liberation struggle of B. Khmelnytsky. The work includes published and archival materials, on the basis of which the characteristics of different spheres of life of the military-administrative unit are carried out. Using them, the author establishes settlements that were part of the Baturyn sotnya. Also in the paper are considered statistical sources, which determined the number of inhabitants of sotnya in different years. Separately, the author analyzes the economic situation of the population of the administrative unit, and defines the most common branches of production. Also in the article features of the local sotnya management are considered. As a result, the author comes to the conclusion that Baturyn sotnya had a special status in the Nizhyn regiment, because for a long time in the center of a sotnya - the city of Baturyn, the hetman's capital was housed. Therefore, the local administration had the right to submit to the Hetman and the General Military Chancellery directly. The Cossacks of Baturyn sotnya were a separate military unit under Hetman. In 1782 sotnya was disbanded, which was associated with the liquidation of Hetman administration.

Key words: Truce of Deulino, fortress, Nizhyn regiment, hetman capital, hundreds, Cossacks, peasants, clergy.